

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

БРОЈ 45

БЕОГРАД, 7. НОВЕМБАР 1931.

ГОДИНА III

Садржај:

Privilegovano акц. друштво за увоз земалјских производа Кралјевине Југославије — Београд
„Астра“ д. д. — Београд.
А. Г. Б. тканине, југословенско д. д. — Загреб
Љуштиона риже, југословенско д. д. — Загреб
Podravina д. д. за парцелацију и колонизацију — Доњи Михолјас.

PRIVILEGOVANO AKCIONARSKO DRUŠTVO ZA IZVOZ ZEMALJSKIH PROIZVODA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

I. Правна основа.

Privilegovano друштво за извоз земалјских производа акционарско је друштво, чија се правна основа битно разликује од нормалнога типа. Акционарско друштво почиње да живи протоколацијом чланова управног и надзорног одбора, али постаје уговором између оснивача — после претходног одобрења од државне власти. Отуд је обичном друштву основа уговор (statut), а услов концесија. То је концесиони систем. На супрот томе стоји нормативан систем, код кога је за постанак друштва доvoljan само друштвени уговор. А у прво доба свог живота акционарска друштва су постajала путем повелје, привилегије, која се обично давала путем специјалног закона (lex specialis). I Privilegovano извозно друштво има за основу закон од 15. априла 1930. године о ванредном кредиту за организацију извоза земалјских производа. Tim је законом ослобођено од свих посредних и непосредних пореза, а нарочито од свију такса. Далје је закон регулисао питање управног одбора, propisujući да у исти имају учи четирѝ државна претставника, именована од четирѝ разна министарства, а у надзорни исто тако два претставника државѝ. Далје је закон propisao и постављање државног комесара као и његову надлежност. Najзад је istim законом предвиђено да држава учествује у главници друштва примajući на себе целу главницу за случај да се с друге стране не буде појавио интерес за његовим акцијama. По својој правној основи Privilegovano извозно друштво је слично Agrарној bancи, с том великом разликом, што је код последње друштвени уговор strпан у закон, тако да је свака измена статута уједно измена закона, док је код Privilegovаног извозног друштва материја која спада у област законодавства строго оделјена од оне која спада у надлежност друштвеног уговора, тако да измене статута подлeже истој proceduri као и код обичних акционарских друштava. Положај акционара је много повољнији но код Privilegovане Agrарне банке.

II. Финансиска основа и управа.

I у погледу финансиске основе Privilegovano извозно друштво показује сличност са Privilegovаном Agrарном bankом; и овде је држава највећи акционар. Разлика је само у томе што је учешће приватника у главници Agrарне банке много веће но код Privilegovаног извозног друштва. Пошто су и једно и друго друштво основани наших дана, то су детаљи који објашњавају ту разлику свима нама добро познати.

Главница друштвена предвиђена је статutom на 30 милиона динара, поделјена у два кола од по 15 милиона динара. Свако коло има 15 хиљада акција од по хиљаду динара. Прво

коло је брзо улаћено: држава је преузела 12.587, 1663 извозници и привредници, а 750 акција Zадружни saveзи.

Држава има у својим рукама 84% укупног броја акција, а приватници и saveзи заједно свега 16%. У оваквим случајевима појављује се питање састава управног и надзорног одбора и заштите мањине. Овакво стање ствари код једног приватног акционарског друштва уродило би последицом да ceo управни и надзорни одбор буде састављен од већине, — наравно ако већи део акционара буде сложан у избору dotићних лица. У овом случају може се говорити о диктатури већине, толико је несразмерно веће учешће државѝ. У пркос свима резервама у погледу заштите мањине не може се порећи да код оваквог стања ствари држава има права на управу друштва. Изгледа да је на то гледиште стало и Министарство трговине. На последњем збору акционара Privilegovаног извозног друштва извршена је промена статута односно састава управног и надзорног одбора тако да је број претставника задруга и приватника сведен на 6 (по тројца), а остали чланови се именују од стране државѝ.

Privilegovano извозно друштво ушло је пре неколико месеца у нову фазу свог живота, која се битно разликује од прве. Као што сви знамо оно је комисионар државѝ, која је резервисала за себе монопол трговине пшеницом. Држава је и иначе преко свог делегата узела водство у друштву, тако да је управни одбор био по страни, те је сасвим појамно да се тим чинjenicama т. ј. несразмерно великим учешћем државѝ у главници и искључивим радом за државу, прилагодили и статuti друштвени.

III. Једна стара контроверза.

Оснивање Privilegovаног извозног друштва није доћекано једнодушно као што је то био случај са Agrарном bankом из делимично у то доба врло појамних разлога. Као главни аргумент против њега износило се тврђење да се њиме искључује трговачки ред који има „bогато iskustvo“ у том послу, као што је то на Привредном конгресу рекао г. Милутин Станојевић, претседник Beоградске Трговачке Коморе — говорећи да практичари треба да добију већег uticaja на вођење економске политике (питање на које ћемо се ми понова вратити). Сматрало се да је појава једне привилеговане компаније која има државне pare и велике повластице onemogućila приватне konkurente и да ће то имати за последицу, да ће трговина житом да се skoncentрише у Privilegovаном друштву, а да изумру приватни трговци. Међутим тек што је оно поцело да ради, наступиле су тако оčajне прилике на светском тржишту; да се може рећи да је срећан сваки онај који је од 1930. године остао ван посла. Настало је катастрофално падање цена, тако да је nemogućно било и најокретнијем трговцу да се спасе од губитка. Једини посао који је mogao бити unosан у области трговине пшеницом била је берзанска шпекулација à la baisse. Сваки други облик трговине пшеницом био је vezан за неизбежне губитке. Privilegovano извозно дру-

štvo nije stiglo da odstrani stare izvoznicičke kuće, njih je odstranila konjunktura, kao što to pakazuje sudbina jedne od najvećih od njih, koja je učinila neocenjivih usluga našoj zemlji, firma Štraser i Kenig, koja je postala insolventna. Može se reći da je od 1930. godine međunarodna trgovina pšenicom postala polje na kome nema više mesta za privatnu inicijativu.

Privilegovano izvozno društvo je postalo na osnovu zaključaka raznih konferencija jugo-istočnih evropskih država. Pre još godinu dana ekonomska birokratija gornjih država nosila se idejom da će za primenu preferencijala biti potrebno da se stvori naročiti „organizmi“. Kao što znamo od svega toga nije ništa bilo. „Narodno Blagostanje“ je za sve vreme dok se konferisalo i raspravljalo o preferencijalu, tvrdilo da je on apsurdan i da se on u željenom obliku neće moći nikad primeniti. A kad je Francuska u Ženevi predložila preferencijal, onda smo kazali, da je moguće da dođe do preferencijala, ali ni u kom slučaju do zajedničkog, kako su to tražile jugo-istočne države Evrope, već do pojedinačnog. Kao što znamo tako je i bilo. Došlo je do nekoliko preferencijalnih ugovora, ali su se jugo-istočne evropske države, koje su trebale da stupe u sporazum, potpuno razišle. Solidarnost je potpuno razbijena, nastalo je spasavanje kako ko zna.

Privilegovano izvozno društvo nije imalo sreću da u prvoj godini svoga života privodi u delo preferencijal zbog čega je osnovano. I nije velika šteta! Prilike su se tako razvijale da ni od najboljeg preferencijala nebi bilo velike pomoći. Ali se može reći, da je bivši direktor Izvoznog društva bio dugo vremena ekspert za trgovinsko-političke pregovore u smislu preferencijala. On je prilično vremena izgubio oko tog posla, od čega ništa nije bilo.

Ali baš ta okolnost da je jedno privatno društvo bilo postalo agentom države u pogledu trgovinske politike i u isto vreme tehnički savetnik u pogledu izvoza, jedan je razlog više da društvo dođe u pod pun uticaj države. Država snosi odgovornost za ekonomsku politiku u pogledu obezbeđenja izvoza, ona je dala finansiska sretstva, pa je sasvim pojamno da ne mogu treća lica, iz patriotizma ili iz kakvih drugih razloga, voditi taj posao za račun države. Drugo je pitanje, dali će država taj posao dobro voditi ili ne, samo ni u kom slučaju nije ga smela poveriti privatnim licima osim ako bi to bilo na način koji je predložio g. Milosavljević u svom projektu o komercijalizaciji železnica.

IV. Rad izvoznog društva u kampanji 1930/31. g.

Izvozno društvo je trgovalo sa više artikala, međ kojima su najvažniji: pšenica, kukuruz i vino.

Društvo je počelo svoj rad u kampanji 1930/31. god., kada je bila pšenica na izmaku, a za kukuruz poslednji meseci. U pogledu tehničkom mnogo veće teškoće su bile za pšenicu no za kukuruz. Pre svega imalo se računati sa vrlo lošom reputacijom naše pšenice. Kod pšenice je pitanje kvaliteta bilo centralno. Društvo je uvidelo da pšenicu ne može uspešno izvoziti van Srednje Evrope pa čak ni u Srednjoj Evropi, ako ne izvrši koliko toliko **tipiziranje**. Društvo je prema njegovim iskazima u godišnjem izveštaju uspeo da utvrdi četiri tipa jugoslovenske pšenice: bežejske, potiske, bačko-banatske i bosansko-srbijanske, koje je do kraja striktno održalo. U jednom pogledu je društvo imalo veliku sreću, naime u pogledu kvaliteta pšenice iz 1930. godine. Ona je bila prvoklasna. Društvo je prodavalo robu čak i u Engleskoj. Pšenica je išla po 180 dinara, a kukuruz po 95 pa i 100 dinara. Društvo je istovremeno forsiralo i kukuruz i pšenicu. Smatrano je da je, naročito u pogledu pšenice, žetva u 1930. godini bila vrlo velika i da će biti najmanje 50.000 vagona za izvoz. Zbog toga je društvo nastojalo da u konjunkturi od 1930. godine izveze što više. Ali je u jesen 1930. godine nastala katastrofalna situacija za pšenicu i kukuruz. Kukuruz je počeo da pada postepeno od polovine avgusta. Pšenica je pala od sredine septembra do novembra meseca za čitavih 40%.

Još pre pada cene naši trgovci su kupili velike količine robe, na čemu su imali da pretrpe ogromne gubitke. U momentu naglog pada cena pšenice društvo je učinilo jedan gest, koji je izgledao da može biti katastrofalan po njega, a koji je srečno izveden: ono je predložilo Kraljevskoj vladi da kupi po ceni, koja će biti nešto veća od srednje-evropskog pariteta (a to je bila vrlo visoka cena, pošto su srednje-evropske cene bile mnogo više no one Zapadne Evrope) svu pšenicu koja se nalazi u rukama naših trgovaca i da je sa gubitkom proda dalje. Vlada je na to pristala i društvo je oslobodilo trgovce od velikih gubitaka. Međutim društvo je primetilo da je ponuda mnogo slabija no što se moglo očekivati prema proceni žetve i viška za izvoz. Ono je čak nekoliko puta apelovalo na naše trgovce i poljoprivrednike, optužujući ih da špekuliraju na veću cenu. Međutim odziv je bio slab iz drugih razloga: zbog malog viška za izvoz. Već u decembru mesecu počeo se kod nas pojavljivati ponova disparitet prema cenama na strani. Očigledno je bilo da nije više u pitanju špekulacija à la hos, već izvesno ustezanje od izvoza, a to je moglo biti samo zbog toga što izvozni višak nije bio ni približno onakav kakav je predviđen. To se gledište pokazalo kao tačno: izvezeno je svega 12.890 vagona, od čega je društvo samo izvezlo 5800. Ukupan obrt u pšenici iznosi 100 miliona dinara.

Za kukuruz je konjunktura bila nepovoljnija; ali je društvo iskoristilo da u vremenu dok je rumunski izvoz kukuruza zbog vlage bio loš, izbacilo iz zemlje veće količine. Kako je Mađarska imala rđavu žetvu, to je ona bila vrlo dobar kupac kukuruza, a nama je to konveniralo zbog malog podvoza, jer smo mogli konkurisati Rumuniji. Kad je ponova otvoren saobraćaj Dunavom, mi smo već bili izvezli najveći deo viška. U skoro se pojavio disparitet cena na domaćem tržištu i time je društvo razrešeno od daljih rizika izvoza. U toj kampanji izvezeno je 30.454 vagona kukuruza, od čega je društvo izvezlo 15.950 vagona. Ukupan obrt iznosi 189 miliona dinara.

RAČUN IZRAVNANJA

Na dan 30. juna 1931. god.

Aktiva	
Gotovina	13,077.920.52
Dužnici	8,454.116.12
Ministarstvo trg. i industr. — intervencija	10,473.698.13
Roba	16,883.198.95
Vinsko odeljenje	2,987.574.91
Nameštaj	340.512.40
Gubitak za izravnjanje	2,401.233.66
	<hr/>
Ukupno	54,618.254.69
Pasiva	
Glavnica	15,515.000.—
Fondovi Min. trg. i industr. — red. i za interv.	22,313.000.—
Menični prijemi kod Narodne banke	8,000.000.—
Poverioci	7,592.408.—
Vinsko odeljenje	1,197.846.69
	<hr/>
Ukupno	54,618.254.69

Gornja tablica nam pokazuje da je društvo na kraju prve godine svoga rada, 30. juna, kad je imalo da zaključiti knjige prema svojim statutima, radilo sa kapitalom od preko 50 miliona dinara. Od toga je 15¹/₂ miliona bila sopstvena glavnica, 8 miliona novac dobiven po akceptu od Narodne banke, 10,3 miliona dinara redovna dotacija Ministarstva trgovine i industrije za intervencije (verovatno iz 50 miliona dinara odobrenih za organizaciju i pomaganje izvoza), a 12 miliona dinara kao specijalna dotacija za intervenciju. Treba dodati 7,3 miliona dinara raznih poverilaca u zemlji i na strani. Ta je suma plasirana na prvo mesto u robu, od čega je društvo imalo na dan zaključka knjiga 16,88 miliona dinara, najviše kukuruza (14,33 miliona dinara). Druga veća pozicija je gotovina u kasi i kod banaka po žiro-računima u iznosu od 13 miliona dinara. Ne znamo dali je novac samo kod Narodne banke ili i kod drugih

banaka; ako je i kod drugih banaka, onda je rđavo kazano žiro-račun, jer taj račun vodi samo Narodna banka.

Treća pozicija u aktivi iznosi 10,47 miliona dinara i nosi naziv „Ministarstva trgovine i industrije — intervencija”. To znači da društvo potražuje tu sumu od Ministarstva trgovine i industrije na osnovu intervencije.

Četvrta pozicija u aktivi je dužnici u iznosu od 8,4 miliona dinara, među kojima se nalaze strani korespondenti sa 2,1 miliona, strani komitentni za robu u iznosu od 3,3 miliona i domaći po raznim računima u iznosu od 3 miliona. Tu se nalaze zaduženja koja potiču iz tekućih poslova. I najzad društvo pokazuje u svom vinskom odeljenju aktivu od 2,98 miliona din., od čega je 0,27 miliona u robi, a ostalo potraživanje od komitentata na strani, kojima je roba prodana i od dužnika za ne-naplaćene vinske premije pri izvozu.

RAČUN GUBITKA I DOBITKA

Na dan 30. juna 1931. god.

Rashodi	
Kamate isplaćene	1,073.818.29
Plate i dodaci	1,759.006.15
Režijski troškovi	2,156.712.05
Šteta na robi	1,908.637.40
Rashodi vinskog odeljenja	434.773.35
Šteta na robi vinskog odeljenja	16.307.07
Otpis nameštaja	37.834.70
Ukupno	7,387.089.01
Prihodi	
Kamata naplaćena	1,065.155.58
Diferencije arbitražnih zaključaka	1,137.103.19
Režija intervencije za pšenicu	2,332.516.16
Razni prihodi vinskog odeljenja	9.688.—
Izravanje štete vinskog odeljenja iz fonda	441.392.42
Šteta za izravanje	2,401.233.66
Ukupno	7,387.089.01

Račun gubitka i dobitka je vrlo prost i vrlo pregledan. Zarada na kamati milion dinara, na režiji u intervenciji za pšenicu 2,33 miliona dinara. Interesantno je da se u bilansu iskazuje suma od 1,137.000 din. kao diferencija od arbitražnih zaključaka. Potrebno je da se na ovome malo zadržimo. O toj stvari bilo je govora u javnosti, naime da je Izvozno društvo špekuliralo baveći se terminskim poslom. Društvo je u jednom od svojih izveštaja napomenulo da je ono, da bi forsiralo prodaju u momentu, kad je nastupila velika besa, vršilo terminske prodaje, čekajući zgodnu priliku da pokupi robu u zemlji i liferuje svojim kupcima. Društvo je ovde vršilo neku vrstu obezbeđenja protiv padanja cena. Znači da je ono predvidelo dalji pad cena. Kako se u međuvremenu pojavio disparitet cena kod nas prema inostranstvu, društvo je na drugoj strani kupilo robu da bi je liferovalo svojim kupcima, usled čega je zaradilo lepu sumu od 1,137.000 dinara. Ako je tako kao što je objavljeno, onda se tome ne može da učini nikakva zamerka.

Troškovi iznose 7,3 miliona dinara, od čega najviše pada na režiju 2,1 milion, plate i dotacije 1,75 miliona, zatim štete na robi 1,9 miliona i plaćanje kamate 1 milion dinara. Vinsko odeljenje ima izdatke 437.000 dinara, a štetu 16,3 hiljade dinara. Kako ukupni prihodi iznose 4,98 miliona dinara, a izdatci 7,38 miliona dinara, to gubitak iznosi 2,4 miliona dinara, koji je iskazan kao saldo po računu gubitka i dobitka. Znači da gubitak još nije obračunat. To je sasvim pojamno. Pošto društvo nema nikakvih fondova, to se gubitak prenosi na iduću godinu, u kojoj će se videti, kako da se definitivno obračuna.

U Upravnom odboru za 1930/31. godinu nalaze se sledeća gospoda: predsednik: Vojin M. Đuričić, direktor Drž. hip.

banke, Beograd; potpredsednici: Dragiša Matejić, industrijalac, Beograd; Kosta Sandić, direktor Prometnog društva „Selo” a. d. Beograd; članovi: Voja K. Petković, izvoznik, Beograd; Milivoje Šićarević, direktor Jadransko-Podunavske banke, Beograd; Voja Đorđević, p.predsednik Glavnog saveza srpskih zemljoradničkih zadruga, Beograd; Dr. Vladimir Glazer, advokat, Beograd; Mihajlo Bajloni, izvoznik, Beograd; Alfons Besednjak, direktor Gospodarske zveze, Ljubljana; Mihajlo K. Stojić, izvoznik, Beograd; Dr. Gedeon Dundžerski, predsednik Produktne berze, N. Sad; Milija Pavlović, predsednik Smederevske kreditne banke, Beograd; Dr. Đuro Šurmin, predsednik Središnjeg saveza hrv. selj. zadruga, Zagreb; Oskar Vajs, izvoznik, Zagreb; Nikola Belobrk, inspektor Min. Poljoprivrede, Beograd; Miloško Trebinjac, upravni Rečne plovidbe Kraljevine Jugoslavije, Beograd; Slobodan Đaković, načelnik carina Ministarstva finansija, Beograd.

„ASTRA” D. D., BEOGRAD.

„Astru” d. d. u Beogradu treba ubrojiti u red naših najvećih preduzeća koja se bave trgovinom, proizvodnjom i distribucijom petroleuma i mineralnih ulja uopšte u našoj zemlji. Pošto kod nas ne postoje izvori nafte, to su sva društva u prvim posleratnim godinama morala da se ograniče na uvoz gotovih proizvoda, koje su kod nas prodavali.

Najveće preduzeće u našoj zemlji je Standard Oil Company, sa glavnicom od 145 miliona din.; zatim dolazi Anglo-jugoslovensko petroleumsko društvo sa glavnicom od 100 miliona, Vacuum Oil Company sa 48 miliona, a na četvrto mesto dolazi „Astra” sa glavnicom od 6 miliona dinara. Ostala preduzeća ne igraju veće uloge, tako da možemo tvrditi, da se naša trgovina mineralnim uljima nalazi u rukama svega četiri preduzeća.

Sva ta preduzeća imaju uske poslovne veze sa anglosaksonskim kapitalom. Kod Standarda i Vacuuma prevladuje američki a kod Engl.-jugoslav. petrolejskog i „Astre” engleski kapital. Ova preduzeća vrlo su brzo pristupila podizanju sopstvenih rafinerija, tako da su ograničila uvoz u glavnome samo na sirovu naftu, koja se kod nas prerađuje u benzin, petroleum i parafin.

Od ovih četiri preduzeća je „Astra” jedina, koja nema sopstevne rafinerije; barem ne za sada. Ona ima doduše manje fabrike u Vrapču kod Zagreba i kod Novog Sada, gde proizvodi razne masti i teška mašinska ulja. Važniji pak su njezini depoi u Novom Sadu i Velikom Bečkereku, gde može da plasira ogromne količine uvezenog petroleuma, benzina i t. d. Pošto je rad „Astre” koncentrisan u prvome redu na prodaju finalnih proizvoda, dakle ne toliko na preradu kao na trgovinu proizvodima nafte, ona treba da ima i dobro izgrađen sistem prodajne organizacije. Sem već pomenutih depoa ona ima u skoro svim važnijim varošima naše zemlje svoje filijale, ekspoziture i zastupništva.

„Astra” je osnovana koncem 1921. godine u Zagrebu, gde se je nalazilo i njezino sedište. Krajem 1926. godine se društvo preselilo u Beograd. Prilikom osnivanja glavnicu je predviđena i uplaćena svega jedan milion dinara. U 1927. godini je povišena na 4 miliona a u 1930. godini je ponovo povišena, sada na 6 miliona, izdavanjem 20.000 komada novih akcija, koje su preuzeli stari akcionari u proporciji 2 stare za jednu novu akciju, doplativši 5 dinara po komadu za troškove.

Paralelno sa povišenjem glavnice pokazuje društvo i znatno povećanje poslovnog volumena. Novim sretstvima došao je u preduzeće i nov elan; ono se je u prošloj godini znatno proširilo, zahvaljujući pre svega većem interesovanju engleske petroleumske grupe „Feniks” koja snabdeva „Astru” svom potrebnom robom i koja je u ostalom i njezin glavni akcionar.

Ovaj znatan porast poslova najbolje pokazuje upoređenje glavnih bilansnih pozicija „Astre”, koje objavljujemo za 1926. 1929. i 1930. godinu. Dobijamo sledeću sliku:

Račun izravnanja.

Aktiva	1926.	1929.	1930.
	u hiljadama dinara		
Investicije	4.052	5.874	6.549
Zaliha robe	7.009	5.484	11.010
Dužnici	7.399	13.383	13.752
Hartije od vrednosti	103	147	144
Gotovina u blagajni	149	398	90
Gotovina kod banaka	—	—	215
Prenos gubitka	219	267	—
Pasiva			
Glavnica	1.000	4.000	6.000
Poverioci	17.584	18.755	22.914
Prenosni računi	408	1.050	144
Fond amortizacije	—	1.454	2.365
Dobit 1927., 1928. i 1929. god.	—	—	27
Dobit u poslovnoj godini	—	294	310
Zbir bilansa	18.992	25.553	31.761

Račun gubitka i dobitka.

Rashodi			
Dubiozna potraživanja	—	974	882
Otpisi od investicija	—	787	910
Upravni troškovi	—	1.335	1.570
Porezi i takse	—	610	732
Činovničke i radničke plate	—	2.411	2.652
Dobit	—	294	310
Prihodi			
Kursna dobit na novoj emisiji	—	—	39
Dobit na hartijama od vrednosti	—	53	17
Naplaćena dubiozna potraživanja	—	148	157
Dobit na kursnoj razlici	—	2	76
Kamata	—	144	170
Dobit na robi	—	6.065	6.626
Zbir prihoda ili rashoda	—	6.413	7.056

Zbir bilanse je prema 1926. godini u 1930. godini porastao za 13 miliona dinara; od toga otpada preko polovine, 6.6 miliona na porast poslova u samoj 1930. godini, kad dostiže zbir bilanse 32 miliona dinara. Glavnica i fond amortizacije iznose zajedno 8.36 miliona dinara; ono što u bilansu pada u oči, jesu znatni poverioci sa 23 miliona dinara; međutim to kod preduzeća kao što je „Astra” sa isključivim ciljem distribucije jedne izvesne robe drugačije skoro ne bi ni moglo biti. Liferant „Astre” je istovremeno i njezin glavni poverilac. To je prva činjenica koja objašnjava ovo neobično stanje. Druga leži u okolnosti da se sretstva poverioca nalaze isključivo u dvema pozicijama: u robi, koja leži u tankovima „Astre” i kod dužnika — poslovnih prijatelja, za kreditiranu robu. Pošto kod nas cena svih ovih artikala ne podleži znatnijem kolebanju, to je rizik koji postoji, jedino del kredere, koji mora da snosi „Astra”. Zbog toga vidimo u računu gubitka i dobitka relativno vrlo velike otpise dubioznih potraživanja.

Sopstvena sretstva (zajedno sa fondom amortizacije) i poverioci iznose ukupno 31.3 miliona dinara krajem 1930. godine. Ona su u aktivni podeljena uglavnom na tri pozicije i to na zalihe robe, dužnike i investicije. Ako od investicija odbijemo fond amortizacije (sa 2.36 miliona) onda dobijamo njihovu vrednost od 4.2 miliona dinara, koju pokriva glavnica „Astre”. Pod ovim investicijama treba podrazumevati tankove i proizvodnju masti i ulja, zemljišta, a u verovatno najvećoj meri gvozdeni burad, cisterne i t. d., koja su društvu potrebna za distribuciju robe. Bilansna vrednost svih tih investicija je poslednje tri godine porasla za preko 2.5 miliona kod istovremenog otpisa od preko 2 miliona — dakle ukupno za preko 4.5 miliona dinara. Od sopstvenih sretstava ostaju 2.3 miliona za finansiranje dužnika i zalihe robe — a pošto obe ove pozicije u 1930. godini iznose 24.7 miliona dinara, to je jasno, da je liferant robe preuzeo i finansiranje dužnika, odnosno da je kreditirao svu robu: onu

na lageru i onu, prodatu na kredit. U 1926. godini je zaliha robe iskazana sa 7 miliona dinara; krajem 1929. godine njezina je vrednost smanjena na 5.5 miliona a u 1930. godini porasla je za preko 100%, na 11.01 milion dinara. Dužnici su od 1926. godine do kraja 1929. godine porasli za 6 miliona na 13.4 miliona dinara te se prema 1930. godini nisu mnogo promenili — porasli su za svega 370 hiljada dinara. Hartije od vrednosti su iskazane 1930. godine sa 144 hiljade odnosno za 3 hiljade manje no u 1929. godini, a gotovina u blagajni i potraživanja kod novčanih zavoda izkazana su sa 305 hiljada dinara.

Interesantno je takođe upoređenje računa gubitaka i dobitaka za 1929. i 1930. godinu. Bruto dobit je u ovim godinama porasla od 6.4 miliona na 7.05 miliona, pre svega zbog povećanja bruto-dobiti na robi od 6 miliona na 6.63 miliona dinara. Na dubioznim potraživanjima je u obe poslednje godine otpisano ukupno 1.86 miliona; zbog ogromnog broja malih komitenata je ovako rigorozno otpisivanje više no potrebno; međutim vidimo iz prihoda preduzeća, da je od tih otpisanih potraživanja u poslednjim dvema godinama naplaćeno 305 hiljada dinara, odnosno 16.5%. A to nije malo. Zbog razgranatog poslovanja porasli su i upravni troškovi, porezi i činovničke plate i radničke nadnice; tako isto su u 1930. godini morali biti veći otpisi, dok su dubiozna potraživanja smanjena za skoro 100 hiljada dinara.

Ova poslednja, 1930. godina je prva koju zaključuje „Astra” sa većim čistim dobitkom. Ona je postigla čistu zaradu već i u 1929. godini — sa 294 hiljade dinara; ali je ova zarada kompenzirana gubitkom iz ranijih godina, u iznosu od 267 hiljada dinara, tako da je ostala čista dobit od 27 hiljada, koja je prenetna na novi račun u 1930. godini. Dobit, iskazana u poslovnoj 1930. godini iznosi 310 hiljada dinara a sa prenosom salda ranijih godina 337 hiljada dinara. Ova bi dobit omogućila 5% dividendu na čitavu glavnica, čak i na novu emisiju iz 1930. godine, ali je uprava ovu dobit prenela na novi račun i time pojačala sopstvena sretstva, što je vrlo pravilno učinjeno.

U upravi „Astre” se nalaze sledeća gospoda: Damjan J. Branković, predsednik; Rade Mihajlović, potpredsednik; Philip C. Tennant (London), Sir Edward Manville (London), T. S. Masterson (London); Albert Henry Farley (London), Jakob Freudenthal (London), Milivoj Nikolajević i Sima Alkalaj; direktori su gg.: Dr. Ivan Vago, Ernst A. Masterson i Isak Gottlieb.

A. Г. Б. ТКАНИНЕ, ЈУГОСЛАВЕНСКО Д. Д. — ЗАГРЕБ.

Акционарска друштва која би се бавила продајом тканина на мало, код нас су за сада још врло ретка. Познати су међутим велики магацини, као акционарска друштва, јер траже знатну концентрацију капитала, било ради подизања монументалних зграда, било ради набавке разноврсне робе. То се показало као најпримернији облик.

А. Г. Б. тканина, југославенско д. д. основано је у пролеће прошле године. Централна је у Загребу а у Београду подржава филијалу. У једном и другом месту има продавнице финијих врсти свилених тканина и штофова.

А. Г. Б. је француско подuzeће, односно код нас оно је југославенска афилијација познатог француског свиленог концерна Бедин. У своје програму намерава да у Југославији подигне и ткачицу финијих врсти свилених тканина. За сада увози искључиво продукте своје централе. Побољшањем наших привредних прилика тиме је скопчан и пораст прође финијих врсти свиле или у случају још јаче царинске заштите за свилене тканине, француско подuzeће има намеру да приступи остварењу свога плана у погледу подизања сопствене ткачице. До оснивања самосталне југословенске афилијације је дошло добрим делом ради тога, што су обе приватне радње које су у Загребу и Београду држале продукте концерна Бедин дошле у потешкоће. Аранжман је створен на тај начин, што су оба дућана била преузета и

даље вођена под сопственим именом. Подузеће је при томе морало извршити знатне отписе. Управо ради тога искуства и да се ти отписи не би требали вршити и даље, дошло се до убеђења да треба радње водити у властитој режији. Из практичних разлога је узета форма акционарског друштва. Према томе је француски капитал данас код нас силом прилика већ заступан и у детаљној трговини.

Продавнице су за сада само у Загребу и Београду, јер једино ова два центра пружају могућност јачег пласмана француске свиле и француских тканина. Поред детаљних продавања подузеће наравно има и одељење продаје на велико, које опскрбљује друге трговце са којима подржава пословне везе. Искључиво продавнице продукције Бедин имају властите радње у Загребу и Београду.

Подузеће је основано 1930 године. Главница је утврђена на 6 милиона динара. Уплаћено је за сада 3.3 милиона. Као чиста трговачка радња која нема никаквих инвестиција, акционарски је капитал за наше прилике доста знатан.

Биланса за годину 1930, (прву пословну годину) изгледа овако:

Активa	у хиљадама динара
Благајна	299
Пошт. чек. и банке	438
Менице	1.425
Инвентар	925
Дужници	3,388
Гаранције	50
Роба	11.918
Пасивa	
Дионичка главница	3.300
Резерва за дубиозе	336
Веровници	14.655
Добитак	159
Укупно	18.452

Збир билансе од 18.5 милиона динара показује да се ради овде о већем подузећу. Инвестиција сем инвентара нема. Главну позицију активе претставља роба са скоро 12 милиона динара. То је роба која се држи на складишту дотично у дућанима. С обзиром да се ради о свили, складиште мора да је снабдевано богатим избором. Поготово пошто има подузеће амбицију, да држи најбоље сортиран лагер у Југославији у погледу свиле и тканина.

Дужници износе 3.4 милиона динара. Подузеће не даје робу на отплату пак по томе и нема великих потраживања. Потраживања су у првом реду према трговцима које опскрбљује одељење продаје на велико.

Што у благајни што код новчаних завода подузеће има преко 700 хиљада динара. То показује да почива на здравом основу и да нема обавеза према новчаним заводима који нарочито у доба стагнације могу да доведу подузеће до пропасти.

У пасиви је најглавнија позиција „повериоци” са 14.7 милиона. То су дуговања за робу коју добива од француске централе у Паризу. Таква дуговања не значе опасност по предузеће, јер се на њих не плаћају обично никакви или само минимални камати. Подузеће је већ приликом оснивања формирало резерву за дубиозна потраживања тако да губитци са те стране неће моћи тангирати билансу дотичне године.

Чисти добитак износи 160 хиљада динара. Будући да је то прва пословна година и будући да су ту били и знатни издаци око организације и оснивања, резултат је повољан.

Постоји оправдана нада, да ће развитак прилика бити такав да ће подузеће имати могућност да у Југославији подигне и властиту ткачницу и да на тај начин пређе од трговачког на индустријско предузеће.

У управи се налазе следећа г. г. : Луј Билондет, Милан Милић и Марко Танасковић.

ЉУШТИОНА РИЖЕ Д. Д. У ЗАГРЕБУ.

Љуштионе пиринча су најновија грана наше индустријске делатности. До пре неколико година ми уопште нисмо имали љуштионе пиринча који се за наш консум већ ољуштен довозио.

Пре рата су ољуштеним пиринчом опскрбљивале претежни део данашње територије наше државе љуштионе пиринча у Трсту и на Ријеци. Сировину су добављали делимично из Италије а делом из Индије. Царинска заштита као и погодности преноса пиринча помоћу субвенционираних пароброда Аустројског Лојда из Индије до Трста или Ријеке, давале су им монополни карактер.

После рата су поред љуштиона пиринча у Трсту и Ријеци покривале наше потребе и остале италијанске љуштионе. Консум италијанског пиринча постао је код нас много већи него што је био раније. Увођењем царине на ољуштени пиринч створила се је могућност да се на нашем територију подигну љуштионе риже. До сада су подигнуте већ три фабрике а изгледа, да се ради на подизању четврте. Од те три љуштионе једна је у Загребу, друга на Сушаку а трећа у Љубљани. Четврта би се имала подићи негде у Јужној Србији.

Загребачку љуштиону је основала Народна млинска индустрија д. д. и сместила је у просторије своје афилијације — Загребачки паромлин. Љубљанску љуштиону је подигла словенска фирма из Трста М. Труден која је некад имала раширене пословне везе готово са свим крајевима наше државе. Сушачку љуштиону су подигли интересирани кругови из Италије заједно са Југославенском банком. Италијанске фирме које су знатан део своје продукције раније пласирале у Југославији настојале су, да и после увозних царина на ољуштен пиринч задрже своје позиције. Због тога су приступили преносу дотично подизању љуштионица на нашем територију.

Љуштиона пиринча у Загребу је основана у пролеће прошле године. Протоколисана је у Загребу. Деоничка главница износи 4 милиона динара, а уплаћено је 3 милиона. Капацитет износи 2.000 вагона годишње.

Биланса за 1930. годину, која је прва пословна година, пружа следећу слику:

Активa	у хиљадама динара
Благајна	54
Банке	772
Дужници	2.420
Менице	557
Роба	1.078
Материјал	42
Вреће	92
Уређај (стројеви)	2.015
Трошкови оснивања	522
Пасивa	
Главница	3.000
Повериоци	2.369
Менице за робу	2.209
Добитак	2
Укупно	7.654

Инвестиције износе нешто преко 2 милиона, па су по томе потпуно покривене властитим средствима. Тиме је већ од почетка подузећу дан здрав основ. Додуше за сада се инвестиције састоје само из стројева и уређаја, будући да се љуштиона налази у туђим просторијама, које је узела под кирију.

Поред главнице од 3 милиона динара, има подузеће још и 2.4 милиона повериоца и 2.2 меничних обавеза. Једна и друга позиција долази од кредитирања лифераната сировине. Банкарски кредит ту не долази у обзир, јер иначе подузеће не би у активи показивало потраживања од банака у висини од 772 хиљада динара. Обавезе купаца износе око

3 милиона динара. Делимично на текућем рачуну а делимично у меницама. Подузеће узима робу за менице, због чега тражи менице и од својих муштерија, које повлаче робу на кредит. У томе се много разликује од наших индустријских подузећа где у оба правца преовлађује конторентни одношај.

Рачун губитка и добитка показује следећу слику:

Расходи	у хиљадама динара
Пасивни камати	202
Дубиозе	20
Трошкови	411
Порези	250
Амортизација	406
Добитак	2
Приходи	
Добитак на роби	1.294

Пословни резултати прве пословне године потпуно су задовољавајући. Исказана је мала чиста добит. Међутим се мора узети у обзир да амортизација инвестиција и трошкови оснивања износе 406 хиљада динара. Изгледа да је получен добитак употребљен у првом реду за форсирану амортизацију. Порези, који износе 250 хиљада динара претстављају знатан терет, већ и због тога, што се овде ради о једном предузећу, које је тек основано. У наредним годинама ти ће терети постати релативно мање осетљиви, нарочито и због тога, пошто изгледа, да су овде проведене и таксе оснивања.

У управи се налазе следећа г. г.: Г. Феро, (Трст), А. Кампари, (Милано), Др. Никола Костренчић, Едо Марковић, С. Пер, (Осијек), Г. Русић, (Сушак), Моша Б. Саломон, (Београд).

PODRAVINA D. D. ZA PARCELACIJU I KOLONIZACIJU — DONJI MIHOLJAC

Sam naziv daje slutiti da se radi o jednom poduzeću stvorenom u naročitu svrhu. Ili još bolje rečeno, ovo je preduzeće osnovano radi specijalnih prilika a u vezi sa izvođenjem agrarne reforme.

Jedan od najvećih poseda u Hrvatskoj i Slavoniji bio je pre rata onaj grofova Mailatha u Donjem Miholjcu. Grofovi Mailathi bili su Mađari koji su se posle preselili u Mađarsku. Njihova su imanja bila stavljena pod sekvistar.

Da se spasu šume koje su bile vlasništvo grofova Mailath, osnovalo se 1923. godine naročito akcionarsko društvo. Agrarna reforma i sekvistri nisu toliko pogađali akcionarska društva koliko je to bio slučaj kod privatnog poseda. Kad je trebalo izgraditi agrarnu reformu pristupalo se je osnivanju akcionarskog društva, u koju su svrhu pravljени fiktivni kupo-prodajni ugovori.

Glavnica iznosi 1 milion dinara. Zbir bilance je dostigao u pojedinim godinama preko 50 miliona dinara. Odnos između sopstvenih i tuđih sretstava je tako nepovoljan kao kod malo kojeg poduzeća. Poverioci su u pojedinim godinama iznosili i preko 50 miliona dinara, što je kod glavnice od jednog miliona svakako znatan iznos.

Dionička glavnica nalazi se u rukama S. H. Gutman d. d. Belišće i Našičke tvornice tanina. U upravnom odboru sede ili su sedeli sledeća gg.: Baron Ladislav Gutman, Baron Ernest Gutman, Baron Otto Gutman, Adolf Schlesinger, Alfred Czuczka, Leo Kunodi, Geza Kovacs, Hermann v Rosenberg i Aleksander Sohr. Sve pretstavnici Gutmana i Našičke.

Poduzeće je osnovano radi parcelacije i kolonizacije. U prvom se redu radi na iskorišćenju šuma. A zemljište koje bi ostalo pošto se šume iskrće, imalo bi se kolonizirati putem parcelacije.

Bilanca za polednje četiri godine ovako izgleda:

Aktiva	1927.	1928.	1929.	1930.
u hiljadama dinara				
Blagajna	311	114	6	176
Nekretnine	30.336	29.219	25.466	45.312
Inventar	—	2.918	3.387	2.011
Zalihe	5.301	4.869	4.084	869
Dužnici	18.880	23.795	4.993	1.216
Gubitak	598	—	—	—
Aktiva				
Glavnica	1.000	1.000	1.000	1.000
Poverioci	55.173	59.872	46.844	48.473
Dobitak	—	45	94	112
Ukupna bilanca	56.223	60.917	47.938	49.585

Investicije iznose koncem prošle godine 45 miliona dinara, što znači, da su u prošloj godini porasle za 20 miliona dinara. Međutim su pozicije zaliha i dužnika u opadanju. Od 24 miliona koncem 1927. godine na samo 2 miliona koncem 1930. godine. O tome da bi dužnici isplatili svoje obaveze nema danas ni govora. Došlo je, do izmene između pozicije „dužnici” i „nekretnina”.

Poverioci su iznosili pre 4 godine 55 miliona dinara dok je glavnica iznosila samo milion dinara. Izгледа да је читав ангажман спроведен на тај начин што су шуме грофова Mailath препуштене новом друштву без пријема протувредности. Грофови Mailath су постали повериоци према новом подuzeću. То потраживање имало се је исплатити према повећаном искоришćenju шума а доцније према развитуку послова са parcelacijom. Јасно је да се овде не ради о потраживању трећих лица а најмање о потраживању новчаних завода. Пасивне камате већ би биле упропастиле подuzeće. Подuzeće не успева онако како је било zamišljeno. Од шума се данас не да постићи оно што се очекивало кад се оснивало подuzeće. Цене земљишту су у међувремену знатно pale, seljak је у кризи па има слабо изгледа да се моћи спровести parcelacija у већем обиму. Међутим код оснивања подuzeća није толико било нужно питање његовог просперитета, колико да се избегне опасност аграрног закона и прописа о секвестрању непријатељског имања.

Profit se poslednje 3 godine kreće oko nekoliko desetina hiljada dinara.

Sada, kad su pitanja sekvestracije imanja agrarne reforme već likvidirana moraćе се doneti i definitivna odluka povodom sudbine bivših šuma grofova Mailath; dali će oni i dalje ostati pod firmom jednog akcionarskog društva ili će doći do podele interesa između Gutmana i Našičke tvornice tanina i paropile.

ШИРИТЕ

„НАРОДНО БЛАГОСТАЊЕ“

Привилеговано акционарско друштво за извоз земаљских производа Краљевине Југославије у Београду

Рачун изравнања на дан 31. децембра 1930. године

Актива	Динара	Пасива	Динара
Готовина		Главница	
У каси	189.469.44	I. Емисија потпуно уплаћена	15,000.000.—
Код банака по жиро рачунима	12,888.451.08	II. Емисија уплаћени део	515.000.—
Дужници		Фондови Мин. трг. и инд.	
Домаћи по разним рачунима	2,920.757.73	— редовни	10,313.000.—
Страни кореспонденти — банке	2,148.422.51	Фонд Мин. трг. и индустр.	
Страни комитенти — за робу	3,384.935.88	за интервенцију	12,000.000.—
Министарство трг. и индустрије		Менични приједи код	
— интервенција	10,473.698.13	Народне Банке	8,000.000.—
Роба		Повериоци	
Пшеница	2,319.116.20	Домаћи по разним рачунима	5,983.914.68
Кукуруз	14,332.813.95	Страни кореспонденти	1,608.493.32
Разна роба	231.268.80	Винско одељење	1,197.846.69
Винско одељење		Арбитражни агенти	1,094.000.—
Роба по попису	275.316.98	Разно	
Страни комитенти за робу	1,058.159.44	Полагачи кауције У. и Н. одбору	175.000.—
Дужници домаћи — винске	1,619.954.49	Полагачи остава	1.—
премије и др.	34.144.—	Документа за наплату	807.880.85
Намештај после отписа	340.512.40	Повериоци услужних жири	8,000.000.—
Арбитражни закључци	1,094.000.—		
Разно			
Кауције управног и надз. одбора	175.000.—		
Остава	1.—		
Дужници за док. за наплату	807.880.85		
Примљена услужна жири	8,000.000.—		
Губитак за изравнање	2,401.233.60		
Укупно	64,695.136.54	Укупно	64,695.136.54

Рачун губитка и добитка на дан 31. дец. 1930. год.

Губитак	Динара	Добитак	Динара
Камате исплаћене	1,073.818.29	Камата наплаћена	1,065.155.58
Плате и додаци	1,759.006.15	Диференције арбитражних	
Режијски трошкови	2,156.712.05	закључака	1,137.103.19
Штета на роби	1,908.637.40	Режија интервенције за	
Расходи винског одељења	434.773.35	пшеницу	2,332.516.16
Штета на роби вин. одељења	16.307.07	Разни приходи вин. одељења	9.688.—
Отпис намештаја	37.834.70	Изравнање штете винског	
		одељења из фонда	441.392.42
		Штета за изравнање	2,401.233.66
Укупно	7,387.089.01	Укупно	7,387.089.01

У П Р А В Н И О Д Б О Р

Н А Д З О Р Н И О Д Б О Р

„Астра“ а. д. - Београд

Рачун изравњања на дан 31. децембра 1930. год.

Активна		Пасива	
	Динара		Динара
Рачун инвестиција	6,548.826'16	Дионичка главница	6,000.000'—
Залиха робе	11,010.599'24	Вјеровници	22,914.105'41
Дужници	13,752.302'60	Транситорни рачун	144.187'05
Вредносни папири	144.108'—	Рачун амортизације	2,364.826'16
Готовина у благајни	90.225'84	Добитак 1927/28/29 год.	27.533'36
Готовина код банака	214.715'63	Добитак 1930. год.	310.125'49
	<u>Укупно 31,760.777'47</u>		<u>Укупно 31,760.777'47</u>

Рачун губитка и добитка на дан 31. дец. 1930. год.

Расходи		Приходи	
	Динара		Динара
Губитак на дубиозним потражив.	881.659'15	Добитак код емисије дионица	39.380'—
Отписи од инвестиција	910.400'80	Добитак на вредносним папирима	17.562'75
Управни трошкови	1,570.183'31	Неплаћена дубиозна потраживања	156.744'37
Порези и таксе	731.675'54	Добитак на течајним разликама	46.377'10
Чиновничке и радничке плате	2,652.058'21	Камати	169.986'14
Добитак	310.125'49	Добитак на роби	6,626.052'14
	<u>Укупно 7,056.102'50</u>		<u>Укупно 7,056.102'50</u>

Љуштиона риже, д. д. у Загребу

Рачун изравњања на дан 31. децембра 1930. год.

Активна		Пасива	
	Динара		Динара
Благајна	54.501'08	Друштвена главница	3,000.000'—
Потраживања код банке	772.391'76	Вјеровници	2,369.567'08
Дужници	2,420.602'66	Тезице за робу	2,209.065'21
Мјенице	557.675'50	Прелазне ставке	73.409'45
Сирова и готова роба	1,078.534'30	Чисти добитак	2.475'63
Материјал за прераду	42.430'—		
Вреће	92.885'—		
Стројни уређај, алат и инсталација	2,015.555'32		
Намештај уреда	24.823'80		
Трошкови утемељења динара	522.859'70		
Прелазне ставке	72.258'25		
	<u>Укупно 7,654.517'37</u>		<u>Укупно 7,654.517'37</u>

Рачун губитка и добитка на дан 31. децембра 1930. год.

Губитак		Добитак	
	Динара		Динара
Пасивни камати	202.714'25	Добитак на роби	1,294.669'39
Губитак неутјеривих тражбина	20.875'—		
Управни трошкови	411.893'51		
Порези	250.598'20		
Амортизација стројног уређаја, алата, намјештаја, инсталације и трошкова утемељења	406.112'80		
Чисти добитак	2.475'63		
	<u>Укупно 1,294.669'39</u>		<u>Укупно 1,294.669'39</u>